

L'escola de la presó de Figueres

Cada dia reben més trucades de docents que hi volen anar a treballar. Atenen més de sis-cents alumnes de divuit a cinquanta-cinc anys. El 95 % són homes. Les dones hi representen un col·lectiu petit. Cada alumne es confecciona un currículum a la carta segons les seves necessitats personals, els seus interessos i objectius de futur. Tot i que el Centre de Formació d'Adults Tramuntana està situat al Centre Penitenciari Puig de les Basses de Figueres, allà no es parla d'interns, sinó d'alumnes. Es parla d'escola i no de reclusió.

Text > **CRISTINA MASANÉS**, periodista

«**O**ferim els mateixos ensenyaments que qualsevol escola d'adults. De fet, no depenem de Justícia, sinó del Departament d'Educació», ens explica Teresa Ortiz, la directora del CFA Tramuntana, que fa quasi trenta anys que ensenya a la presó. «L'oferta de les escoles d'adults va per blocs d'ensenyament, des dels inicials, com català o castellà per a estrangers; la formació bàsica per obtenir el graduat en secundària, el GES; l'Institut Obert de Catalunya (IOC), on es cursa secundària i batxillerat a distància; els ensenyaments transprofessionals, que són les competències bàsiques en informàtica i llengües estrangeres, i els estudis superiors a distància, és clar, ja que també tenim alumnat de la UNED i la UOC. Som, a tots els efectes, una escola d'adults.»

El CFA Tramuntana està situat a l'edifici educatiu del Puig de les Basses des que aquest centre penitenciari es va obrir l'any 2014. Abans, però, a l'antiga presó de Figueres ja hi havia formació d'adults. Si bé la Teresa ens detalla el currículum acadèmic que hi ofereixen, resulta més significatiu quan entra en detall i comparteix alguns fragments de vida. Perquè, tot i que els seus alumnes estan en una situació excepcional de distanciament social, l'esforç de tots els docents que treballen al Puig de les Basses va en la direcció contrària: es tracta de vincu-

lar-los al món. En aquest sentit, ens explica que fa uns dies, un dissabte, van acompanyar un parell d'alumnes a fer les proves d'accés a la universitat per a majors de vint-i-cinc anys. «El nostre objectiu és que, en el moment que la situació penitenciària ho permeti, ja comencin a tenir contacte amb l'exterior, tant com sigui possible. Així que ells poden entrar i sortir del centre, no-

saltres ja en derivem la formació cap a l'exterior. Pensem que és la millor manera de normalitzar-ho i que es vagin vinculant a la comunitat.» Un exterior que pot ser un institut de batxillerat, una escola d'adults o la universitat, sovint la de Girona.

Tot i que en els centres de formació d'adults el castellà acostuma a ser la llengua d'ús més habitual de l'alum-

>> Imatge exterior del Centre Penitenciari Puig de les Basses de Figueres, que es va posar en funcionament ara fa set anys. (Foto: JOAN JUANOLA)

>> Una classe amb alumnes interns de l'escola de la presó, que depèn del Departament d'Educació.
(Foto: CFA TRAMUNTANA)

nat, al CFA Tramuntana van decidir, ja fa anys, que la llengua vehicular seria el català. Després de les reticències inicials, que hi van ser, es van mantenir en aquesta decisió i avui, a l'escola de la presó de Figueres, totes les classes es fan en català. Això fa que molts alumnes que s'apunten a diferents assignatures aviat hi afegixin també el català, encara que sigui per entendre bé les altres matèries. Tot i que d'entrada ho fan per un motiu instrumental, de fons està en joc aquest horitzó de retorn al context social: sortiran amb una eina més de comunitat, en aquest cas lingüística. I d'això, a l'escola, n'estan molt contents.

De tot el món

No cal dir que quasi tot l'alumnat de l'escola prové de població socialment invisible. I en el cas de Figueres, com que és un centre fronterer, hi ha alumnat de tot el món. «Hi ha interns de la resta d'Espanya o Catalunya, tot i que la majoria estan vinculats al territori proper al centre. N'hi ha també d'altres països que demanen estar aquí perquè la família els tingui més a prop quan els visiti», aclareix la Teresa. Tenen alumnat de totes les edats, però la franja més nombrosa és de trenta-cinc a cinquanta-cinc anys. «Dret és l'estudi universitari més demanat, però n'hi ha d'altres, com psicologia o administració i direcció d'empreses. Avui tenim alumnes que els estan cursant. I també hem tingut un noi matriculat a filologia hispànica amb un resultat molt bo, de matrícules [d'honor]. En tenim un que fa un grau en màrqueting. D'informàtica és difícil que en facin, ja que l'ús d'Internet al centre és molt limitat. També tenim un parell d'alumnes que fan un màster a la UOC, tot i que els màsters són molt cars i només el fet

d'estar a la presó, a les famílies ja els suposa una despesa important.»

La Teresa ens parla dels universitaris, però aviat s'esforça a aclarir que són el grup més petit i que, de fet, hi ha molts alumnes que es preparen per obtenir secundària, i que el gros són els que fan una formació bàsica que equival a cinquè i sisè de primària. «Hi ha molta gent que no ha estat escolaritzada mai o que ha estat molt absentista. Molts dels nostres alumnes han tingut una experiència escolar del tot negativa. Un dels nostres objectius és que creguin en les seves capacitats i que s'adonin que ho poden fer. N'hi ha que et diuen: "Mai m'hauria imaginat estar en una escola així", o "Mai hauria dit que podria fer això"». També posa l'accent que al centre els tracten com a alumnes, no com a interns: «Formen part d'un espai, d'una comunitat, d'una escola».

En aules d'unes vint o vint-i-cinc persones, els horaris són molt a la carta, depèn del programa individualitzat de cada alumne: des d'una hora i mitja al dia fins a tres. «Tenim un edifici educatiu amb sis aules, però hem anat habilitant altres espais, com una aula a la sala d'actes. Al mòdul de dones, al de joves i a la infermeria també hi ha espais educatius. I al departament de règim tancat també. Si bé l'any de la COVID-19 hem fet més atenció a mòduls, normalment són els alumnes els qui es desplacen a l'edifici educatiu. Un edifici on no només hi ha aules, sinó també espais per fer activitats socioculturals i la biblioteca central del centre penitenciari. Aquesta, la biblioteca, és la gran, però a cada mòdul hi ha una petita sala de biblioteca.» A més, la Teresa ens aclareix que els llibres més buscats són de ficció, sobretot d'històries romàntiques, i els d'autoajuda.

Jo no puc

«Hi ha molt prejudici entorn de la presó. La gent no en té ni idea. De fet, tenim presó perquè forma part de la nostra societat.» La Teresa apuja lleugerament el to de veu quan fa aquesta afirmació, així com fa una inflexió de veu quan explica quins són els moments més satisfactoris en la seva tasca docent: «La satisfacció és màxima amb els alumnes amb un "no" al davant. Són els alumnes del "no, jo no puc", joves amb la negació sempre davant, el "jo mai" o "yo nunca". Quan veus que van entrant en la dinàmica educativa i formativa, tot pren sentit. També passa quan aquells que han entrat a la presó de joves han obtingut el graduat i ara acaben un cicle formatiu, arrossegueu gent cap a l'escola. Això és molt satisfactori. Com també treballar amb alumnes, sovint adults o d'una certa edat, de països d'Àfrica que no han estat escolaritzats en el lloc d'origen i que tenen dificultats per agafar el llapis. Els ensenyem a agafar el bolígraf, a llegir i escriure».

El grau de diversitat a l'escola de la presó és màxim. Des d'aprendre a agafar el llapis fins a màsters universitaris. En tots els casos, posen tots els recursos educatius i psicològics perquè l'alumnat vegi la necessitat de formar-se: «En alguns casos, en algun moment del compliment de la condemna, assolir el graduat escolar passa a ser un dels objectius del seu programa de tractament individualitzat, i ho han de signar». En tots aquests processos és bàsic treballar en grup, amb altres professionals de la psicologia i la psiquiatria, i amb els equips multidisciplinaris de cada mòdul. A més de tenir un claustre cohesionat. I aquí la Teresa ens explica que van decidir apostar per professorat molt jove, que comencés, i que n'estan contents. Un professorat que sovint ha d'inventar eines i estratègies imaginatives, com la que s'han empescat per poder ensenyar a navegar digitalment en un lloc, la presó, on no hi ha Internet.

«Els alumnes semianalfabets o analfabets són els que tenen més llunyanes les tecnologies. Els fan por perquè no les entenen. A vegades et trobes algú que et diu: "M'han dit que quan surti de permís, em compri un mòbil o vagi al caixer, però jo no sé com funciona un caixer". D'aquests alumnes n'hi ha més dels que voldríem. Per això ens vam plantejar trobar la manera que

perdin la por a manegar una màquina per obtenir informació o per fer algun tràmit. No tenim wifi, no podem estar connectats a Internet. La solució que hi hem trobat, tot i que és una sobrecàrrega de feina però no ens fa res, és baixar-nos les aplicacions o els programes per fer simulacions: com s'ha d'anar al caixer, com es fa un ingrés, com s'envia un correu electrònic. És la manera que hem trobat perquè ho aprenguin a fer.»

Sense música, la vida seria un error

Igual que en altres centres educatius, a les aules del Puig de les Basses també es treballa per projectes, com s'ha fet amb les dones i amb els joves: «El primer va consistir a treballar l'empoderament de les dones: vàrem convidar artistes que vinguessin a l'escola a compartir la seva feina creativa amb les dones, gent que treballava amb la percussió amb el cos i un grup de dones d'al·letament matern. Uns i altres van venir, van compartir la seva experiència i van fer activitats amb les dones, que ho van valorar molt».

Però no només les dones, també els més joves han tingut projectes específics, com el Projecte Jove per a nois de divuit a vint-i-un anys i que es va vehicular a través de la música: «El van triar ells mateixos. El lema era la frase de Nietzsche "Sense música, la vida seria un error". Van editar un tema musical, el van maquetar, en van enregistrar un vídeo... Totes les assignatures del curs es van vehicular a través d'aquest projecte. Els alumnes hi van respondre molt bé. I el curs vinent volem potenciar els cicles formatius com una eina de retorn al món. Pensem que és fonamental».

La Teresa va desgranant projectes específics i activitats orientades a potenciar aquest retorn al món. A més d'impulsar la informàtica bàsica, també posen l'accent en la lectura, que activen amb un pla lector que inclou visites d'escriptores com la Najat El Hachmi, que es va trobar amb les dones, en aquest cas de manera virtual a causa de la pandèmia. Estan molt connectats amb escoles d'altres centres penitenciaris i un dels seus objectius per als cursos vinents és ampliar la relació amb centres educatius de l'Alt Empordà que fan cicles formatius. La idea és que vagin al Puig de les Basses a explicar què ofereixen en els seus cicles: «Pensem que això pot despertar la inquietud

>> El Centre de Formació d'Adults Tramuntana ofereix els mateixos ensenyaments que qualsevol altra escola d'adults. (Foto: CFA TRAMUNTANA)

entre els nostres alumnes. Intentem potenciar allò que mai no haurien dit. Per exemple, quan et diuen: "Em pensava que el grafiter només feia grafitis i punt", i després han vist que aquesta habilitat els pot servir per fer revestiments murals. Potenciem aquests tipus de coses. Un altre a qui li agrada cuinar, es pot formar en hostaleria. De fet, mirem que a aquells que estan a la cuina o que fan alguna altra activitat pràctica, els quedi com una formació. Estem treballant en aquesta línia».

La dona més important de la meua vida

«Hi ha alumnes que s'enganxen, literalment, a l'escola. Tenen una inseguretat important que els impedeix creure en ells mateixos. No només es tracta d'un aprenentatge de capacitats, habilitats o coneixements, encara que també ho sigui. Sobretot és una eina per

començar a creure en un mateix, per adquirir compromís i potenciar el vincle social.»

La Teresa ens anima a visitar el blog que tenen penjat al web, amb vídeos de l'alumnat. Feu-ho, és un bany de realitat sobre un alumnat extremament divers, realment fràgil i amb una necessitat essencial d'adquirir eines que li permetin tornar al món amb millors condicions. La Teresa insisteix en la importància màxima de l'educació en un centre penitenciar, que no és un espai residual que no ens interpel·la, sinó que té a veure amb algunes de les veritats socials sobre les quals construïm la nostra forma de vida. Entreu al blog i doneu-hi una ullada; hi trobareu vídeos, imatges, textos, vivències, complicitats i veus d'aquests alumnes per als quals, com diuen en alguns dels vídeos (i en això coincideixen tots), la dona més important de la seva vida és la seva mare.

Centre de Formació d'Adults Tramuntana, de Figueres

- Centre públic
- Inici: 2014
- Ctra. de Figueres a Llers, GI-P 5106, km 1. 17600 Figueres
- Tel.: 972 657 300
- A/e: cfatramuntana@xtec.cat
- Web: <https://agora.xtec.cat/cfatramuntana>
- Ensenyament inicial i formació bàsica, graduat en educació secundària per a persones adultes (GES), preparació de les proves d'accés a cicles formatius de grau mitjà i superior i a la universitat per a més grans de vint-i-cinc anys
- Sis-cents quaranta alumnes
- Divuit professionals